

ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНТЕГРАЦИЯ НА ДЕЦА И УЧЕНИЦИ ОТ РОМСКИ ПРОИЗХОД – СТРАТЕГИЧЕСКИ ОРИЕНТИРИ, НАСОКИ ЗА ФОРМИРАНЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ НА ОБЩИНСКИ ПОЛИТИКИ

Мария Великова

Въведение

Общата национална политика към децентрализация и свързаните с нея управленски правомощия и отговорности на местните власти увеличават възможностите за намирането на интеграционни решения, които съответстват в по-голяма степен на потребностите на малцинствата и местната общност като цяло. За целта е необходимо формиране и развиване на капацитет по места за разработване и прилагане на интеграционни политики. Близостта на управлението до гражданите и техните потребности позволява на местните власти да повишават ефективността на интеграционните политики, като насочват публични ресурси там, където те са най-необходими, и повишават благосъстоянието на всички свои граждани.

Основният документ, на който се основава ромската политика в България – Рамковата програма за интегриране на ромите [7], идентифицира ромския проблем, като свързва неблагоприятната социално-икономическа ситуация на ромите с неравностойното им третиране в българското общество. Обобщеният извод в Рамковата програма е, че трайните характеристики в състоянието на ромската общност са външни прояви и преки следствия от дискриминационното третиране [7]. Налице са количествено измерими факти за подцененото присъствие на ромите в държавната и местната администрация или на пазара на труда [4], но дали основният фактор за това е дискриминацията или недостатъчното образование е въпрос без отговор. Би трябвало да се очаква, че ако се ограничи дискриминацията чрез подходящи нормативни и практически мерки, това би следвало да подобри социално-икономическите характеристики на средата, в която живеят ромите. Вместо това обаче Рамковата програмата идентифицира още множество проблеми, които са свързани именно с тези характеристики. Така Рамковата програма отваря място за въздействие както върху фактора дискриминация за неблагоприятното положение на ромите, така и върху конкретните прояви на това положение, в т.ч. и ниското образование и неграмотност на ромската общност [7].

Изследователският проблем: Изпълнението на

In this paper there are outlined some strategic guidelines and methodical directions for forming municipal policies for children's and students' from Gypsy origin educational integration through developing specialized municipal programmes. There are identified common and specific problems in the field of educational integration. There are proposed concrete aims, priority directions and quantitative indicators which guarantee equal access to high-grade education, preservation and development of cultural identity, creation of prerequisites for successful socialization and realization of young people from Roma origin.

международните¹, националните и общинските политики, стратегии, планове и програми в областта на образователната интеграция на децата и учениците от ромски произход, по мнение на изследователи, правозащитници и ромски активисти [1, 3, 4, 6], все още не се е състояло. Като основни причини за това се посочват, че програмите и плановете не са осигурени с финансиране, съответстващо на отговорностите пред различните власти и институции, както и наличие на недостатъчен капацитет на институциите отговорни за провеждане на политиките, липса на организационно-управленски механизъм за провеждане на политиките; липса на система за периодичен мониторинг и публичност на резултатите от изпълнението им и др.

Местните власти не са достатъчно ангажирани в процеса на създаване и реализиране на ромската политика. Централната власт прехвърля значителна част от отговорностите към тях, особено по отношение на осъществяването на образователната

¹ Политическата рамка на Европейския съюз по отношение на ромите, след 2000 г., е очертана в множество документи, (конвенции, директиви, регламенти, стратегии, програми, препоръки, резолюции, харти и др.). В последната Резолюция на Европейския парламент от 9 март 2011 г. относно стратегия на ЕС за интеграция на ромите, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011->, Европейският парламент изразява желание за по-добра координация между националните политики и една общоевропейска политика за интеграция на това население в държавите от ЕС.

интеграция. Местните власти обаче нямат активна позиция нито в идентифицирането на потребностите, нито в изработването на политиката. Съществуващите местни експерти по етническите и демографските въпроси имат по-скоро помощно, отколкото самостоятелно значение. Активната политика, за да е ефективна, трябва да отговаря на ясно идентифицирани потребности, а това може да стане по-скоро на местно равнище. В сегашния случай за ромската общност се говори като за едно цяло. Централизацията на националната политика за ромите не позволява да се видят местните особености. Това отдалечава политиката от действителните потребности и работи в полза на ниската ѝ ефективност.

Авторовата позиция: Реализирането на общоприетите ценности и принципи [1,7,9] в областта на образователната интеграция на малцинствата, в частност на децата и учениците от ромски произход, налага формирането на специализирани общински политики и програми за изпълнението им в тази област. Те следва да са насочени към формулиране, финансиране и реализиране на цели, приоритети и конкретни дейности и мерки, които да гарантират необратимостта на процеса на образователната интеграция на ромските деца и ученици и утвърждаване ценностите на мултикултурното училище чрез равен достъп до качествено образование, съхраняване и развиване на културната идентичност, създаване на предпоставки за успешна социализация и реализация на младите хора от ромски произход.

Целта, поставена в предлаганата статия, е да се очертаят някои стратегически ориентири и методически насоки за формиране на общински политики за образователна интеграция на деца и ученици от ромски произход чрез разработване на специализирани общински програми.

Изложение

Идентификация на проблемите

Направените анализи, изводи и оценки относно образователната интеграция на децата и учениците от ромски произход в редица национални и общински аналитични, стратегически и програмни документи [2, 3, 4, 6, 7, 9, 10] дават основание да се открият и систематизират следните проблеми:

Общи проблеми

– икономически: финансови проблеми на ромските семейства поради трайна безработица (липса на средства за издръжка на семейството и осигуряване на необходимите за образованието средства: закупуване на учебници и учебни помагала, дрехи, храна, закуски и др.); отглеждане на по-малки деца; труд в полза на семейството;

– институционални: не е налице, в необходимата степен, адекватна нормативна база, както и финан-

сови и материални ресурси; липсва специализиран организационно-административен механизъм за инициране, координиране и контролиране на ефективна образователна политика за равнопоставена интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, вкл. за тези от ромски произход; липсва информационна система и база данни за установяване броя на децата и учениците от ромски произход, подлежащи на задължително обучение, и осигуряване на съответстващ брой места в училищата и подготвителните групи; липсва система от индикатори за отчитане на резултатите от дейностите по осигуряване на условия за равен достъп до качествено образование; липсват ефективни механизми за обхващане на всички деца в задължителна предучилищна подготовка; липсва механизъм за превенция на риска от отпадане.

– образователни: недобре усвоен български език; слаб успех, голям брой отсъствия от учебни занимания, повтарящи неколкократно класове; трудности в усвояването на учебния материал; липса на интерес към образованието; липса на учебници и учебни помагала по ромски език;

– педагогически: липса на предучилищна подготовка; ниско ниво на ограмотвяване в 1-ви клас; труден учебен материал; традиционна организация и методика на учебния процес; недостатъчна квалификация на учителите за работа в мултиетническа среда: недостиг на квалифицирани учители, владеещи ромски език и познаващи ромската култура; прояви на дискриминация към ромските деца; мудно протичане процеса по десегрегация на обособените ромски училища; ограничени извънкласни дейности;

– етнокултурни: съхранен традиционен начин на живот; опасение, че образованието ще асимилира ромите; недостатъчно представяне в учебното съдържание историята и културата на ромската общност – основополагащите елементи на културната идентичност най-често се свеждат до традиционния фолклор, без да се отчитат всички останали културни постижения на ромската общност, а още по-малко приносът им към общонационалната култура и развитието на обществото;

– материална база: остарял и недостатъчен сграден фонд (особено при обособените училища), липса на учебни кабинети, салони за физическо възпитание, столове за хранене; претовареност на училищата с ученици и недостиг на класни стаи; необорудвани училищни кабинети.

Специфични проблеми

– Традиционната уседналост на ромите в конкретни квартали „затваря“ процесите на образователна интеграция в определен брой училища, които инерционно са „етикетирани“ като училища с пониско качество на образованието за деца с нисък жизнен стандарт и култура.

– Недостатъчна е мотивацията на родителите децата им да ходят на училище. Според повечето роми образованието не е ценност, тъй като не осигурява добро социално и икономическо реализиране поради дискриминация на пазара на труда. Липсва мотивация за учене сред учениците от ромската общност като условие за жизнен успех.

– Негласното етническо отличаване и инерционно делене на училищата на „елитни” и „ромски” училища с мултиетническа среда често пъти превръщат последните в сегрегирани – вторична сегрегация.

– Липсва подходящ социално-психологически климат в обществото, гарантиращ образователните права на децата и учениците от ромски произход за равноправната им интеграция и развитието на културната им идентичност.

– Значителна степен от мерките относно интеграцията на ромските деца са разглеждани през призмата на предоставянето на социално-битови услуги, но не и по посока качество на образованието.

– Често социално-помощният аспект от различни институции към т.нар. рисков контингент създава напрежение сред мнозинството и затруднява провеждането на интеграционните процеси.

– Етническо безразличие и формално спазване на мерките по отношение на антидискриминацията в голяма част от административните ръководства на училища, както и сред експерти на районни администрации извън районите с концентрирано ромско население.

– Недостатъчен брой места в детските градини, което затруднява процеса на ранна интеграция.

– Ниско самочувствие и липса на добри постижения и резултати на училища с ученици от ромската общност.

Ориентири и насоки за разработване на специализирани общински програми

Необходимо е програмите да са релевантни на концептуалните аспекти в международните и националните документи (нормативни, стратегически, програмни) за образователна интеграция, които имат отношение към правомощията на местната власт и образователните институции, а именно:

– *Международни документи:* Всеобщата декларация за правата на човека; Международен пакт за граждански и политически права; Международен пакт за икономически, социални и културни права; Конвенция на ООН за правата на детето; Международна конвенция за ликвидиране на всички форми на расова дискриминация; Конвенция за борба срещу дискриминацията в областта на образованието; Рамковата конвенция за защита на националните малцинства; Декларация за правата

на лица, принадлежащи към национални или етнически, религиозни и езикови малцинства; Световна програма на ЮНЕСКО и ООН “Образование за всички”; Декларация на европейските министри на образованието по въпросите на интеркултурното образование в новия европейски контекст (Атинската декларация); Лисабонска стратегия за развитие на ЕС, по-конкретно стратегическите цели и референтните нива в сферата на образованието; Европейска рамка за ключови компетенции за учене през целия живот; Европейска платформа за включване на ромите и 10-те общи подхода на политиката на приобщаването на ромите, приети на 8 юни 2009 г. от Съвета на ЕС; Стратегия на ЕС за интелигентен и устойчив растеж „Европа 2020”; Резолюция на Европейския парламент от 9 март 2011 г. относно стратегия на ЕС за интеграция на ромите.

– *Национални документи:* Конституцията на Република България; Закон за народната просвета; Закон за закрила на детето и Правилник за прилагане на Закона за закрила на детето; Закон за защита срещу дискриминация; Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (2005–2015) и План за действие по нейното изпълнение за периода 2010–2015; Национална стратегия за детето (2008–2018); Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006–2015), която извежда като основна цел на системата равният достъп до качествено образование, като изрично отбелязва, че равният достъп не означава еднаква грижа спрямо всички деца, а диференциране на грижата спрямо техните различни потребности. Това означава, че за онези деца, които нямат равен старт, е необходимо да се полагат специални грижи с оглед тяхното пълноценно участие в образователния процес; Програма за развитие на образованието, науката и младежките политики в Република България за периода 2010–2015 г. В нея е приет като основополагащ принцип обучението, подготовката и възпитанието на децата и младите хора да се осъществяват в рамките на единна културно-образователна среда, която създава гаранции за защита и развитие на отделните култури и традиции в рамките на обща образователна политика и общо културно-езиково пространство; Програма за оптимизация на училищната мрежа; Национален план за действие по инициативата „Десетилетие на ромското включване 2005–2015” и Мониторингов доклад за изпълнение на Националния план; Рамкова програма за интегриране на ромите в българското общество (2010–2020), в която образователната интеграция е изведена като първа и ключова област за интеграция на ромите в българското общество; Програма за дейността на Центъра за образователна интеграция на децата и

учениците от етническите малцинства за периода 2010–2012 г.; Оперативен план за интеграция на ромите чрез структурните фондове в България.

Програмите задължително трябва да се основават на Общинските планове за развитие за периода 2007–2013 г., както и на някои „частни“ общински стратегии и програми, като създават условия за тяхното реализиране. Това могат да бъдат общински стратегии и/или програми за: развитие на средното образование и предучилищното възпитание; по Десетилетието на ромското включване; за превенция на социалното изключване; за предоставяне на социални услуги; за закрила на детето; училищни програми за развитие на образованието и др.

Разработването на програмите следва да се подчинява и на приоритетите, заложили в актуализираната през 2010 г. Национална стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства [1], а именно: пълноценна интеграция на ромските деца и ученици чрез десегрегация на детските градини и училища в обособените ромски квартали и създаване на условия за равен достъп до качествено образование извън тях; подпомагане на средишните училища за гарантиране на достъп до качествено образование в тях; утвърждаване на интеркултурната перспектива като неотменна част на образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в процеса на модернизация на българската образователна система.

В съответствие с посочените приоритети като главна цел на една общинска програма може да се формулира: „Общината да осигури пълен обхват на подлежащите на задължително обучение ученици и задържането им в училище, както и да гарантира осъществяване на процеса на интеграция на децата и учениците от ромски произход чрез образование във всички учебни заведения на територията ѝ. Всички участници в образователния процес (семейство, детска градина, училище, институции и НПО) са еднакво отговорни и ангажирани за изпълнението на програмата. Препоръчително е главната цел да се декомпозира в няколко подцели, например:

– Повишаване на ефективността на управленските структури в образователната система и усъвършенстване на управлението на процесите на образователна интеграция, включително измерване на изпълнението.

– Гарантиране на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от ромски произход. Извеждане на децата и учениците от ромски произход от обособените училища в ромските квартали чрез разширяване мрежата от приемни детски градини и училища.

– Интегриране и адаптиране на децата и учени-

ците в етнически смесените приемни учебни заведения. Създаване на подкрепяща и привлекателна среда в смесените училища: подобряване на средата и създаване на съвременни условия за развитие на потенциала на всяко дете, разширяване на извънкласните и извънучилищните дейности, осигуряване на възможности за пълноценна социална интеграция и професионална реализация.

– Превръщане на културното многообразие в източник и фактор за взаимно опознаване и духовно развитие на подрастващите и за създаване на атмосфера на взаимно уважение, толерантност, разбирателство и формиране на подходящ социално психологически климат.

Главната цел и подцелите на програмата биха могли да се реализират чрез работа в следните приоритетни направления:

– Направление 1: Повишаване ефективността на управленските структури на образователната система чрез създаване на адекватен организационно-административен механизъм, стимулиращ междуинституционалното сътрудничество и осигуряващ хоризонтална и вертикална координация в действията между тях. Подобряване на връзките с международните и националните институции, работещи по проблемите на ромите. Организиране на годишни комуникационни кампании за популяризиране на общинската политика за интеграция на ромите и повишаване на чувствителността на обществеността към проблема.

– Направление 2: Усъвършенстване на управлението на процесите на образователна интеграция, включително за измерване на изпълнението чрез: проучване, идентифициране и анализиране на основните потребности и проблеми от образователно и културно естество на децата и учениците от ромски произход; изграждане на информационна система и база данни за установяване броя на децата и учениците от ромски произход, подлежащи на задължително обучение, и осигуряване на съответстващ брой места в училищата и подготвителните групи; периодично актуализиране на данните и анализиране на ситуацията в районите с големи групи ромски деца и ученици като база за планиране; обмен на информация между структурите в образователната система; въвеждане на система от индикатори за наблюдение и оценка на постигнатите резултати в годишните планове и предприемане на коригиращи мерки при планирането за следващия едногодишен период; предприемане на последващи действия с цел постигане на ефективност на образователните мероприятия сред подрастващите и повишаване качеството на образование на ромските ученици.

– Направление 3: Предприемане на конкретни действия, съобразени с реализирането на националната и на общинската политика във връзка с

интеграцията на децата и учениците от ромски произход по отношение на: мерки за обхващане на децата от ромски произход в предучилищната институция – пълно обхващане на децата от ромски произход в задължителните подготвителни групи (класове) за приобщаването им към българската езикова среда и осигуряване на равен старт при постъпване в училище; подобряване на работата за осигуряване на пълен обхват на подлежащите на задължително обучение ученици и задържането им в училище; реинтегриране на отпаднали от училищната система ученици; засилено внимание към критичните прагове за отпадане от училище – 4-ти и 7-ми клас; при възможност въвеждане на целодневна организация на учебния процес, особено в началните класове; включване на мултиетнически елементи в учебния процес; насърчаване на ромските ученици да продължат образованието си и след навършване на задължителна училищна възраст.

– Направление 4: Обвързване на процеса на оптимизиране и реструктуриране на училищната мрежа с десегрегацията на обособени паралелки и училища в кварталите с голям процент ромско население: идентифициране на приемните детски градини и на приемните училища, към които ще се насочват децата от етнически обособените детски градини и училища; изготвяне на график за десегрегация на училищата и детските градини в обособените ромски квартали; преместване на децата извън ромските квартали и закриване на етнически обособените детски градини и училища при осигуряване на необходимия транспорт и зачитане на желанието на родителите; пълноценно интегриране и адаптиране на ромските деца в мултикултурна приемна среда.

– Направление 5: Повишаване на капацитета на административните и на педагогическите екипи за управление на мултикултурната училищна общност и процеса на образователна интеграция: осигуряване на необходимите педагогически и административни кадри за реализиране целите на програмата; включване на учители в квалификационни курсове, обвързано с материални стимули за работа в мултиетническа среда; осигуряване на мултидисциплинарни екипи – педагогически съветници, ресурсни учители, помощник на учителя; назначаване на роми с педагогическо образование за учители и помощник-учители в началната образователна степен в училища с преобладаващ ромски състав.

– Направление 6: Включване на училищните настоятелства и граждански организации при разработването, провеждането, контрола и оценката на образователно-интеграционните политики. Включване на представители от ромските неправителствени организации, медиатори, учители и

помощник-учители в групи, обхождащи семействата, чиито деца ще бъдат обхванати от образователната система. Привличане на ромските родители в образователния процес и към по-активно участие в училищния живот. Налагане на образованието като семейна ценност. Организиране и провеждане на регулярни срещи с родители от мнозинството с цел постигане на ефективна интеграция на децата и учениците от малцинствата.

– Направление 7: Изготвяне и реализиране на програми и проекти с практическа насоченост към преодоляване на маргинализацията на ромската общност и към утвърждаване на устойчив модел за интеграция на децата и учениците от ромски произход: подпомагане на учебни заведения, предоставяне на актуална информация и осигуряване на консултативна подкрепа при кандидатстване и реализиране на проекти по национални и европейски програми във връзка с финансовото обезпечаване на интеграционния процес в училище; разработване на съвместни проекти в партньорство – община, училище, НПО.

– Направление 8: Съдействие за разширяване на междуетническите връзки при съблюдаване идентификацията на етническите общности, както и за установяване на подходяща среда за взаимно уважение, толерантност и разбиране чрез: подкрепа за подпомагане съхранението на етническата идентичност, популяризирането на културната специфика на отделните етноси; осигуряване на възможност за публична изява на културата на различните етноси в общоградски и национални мероприятия; популяризиране на културата на отделните етноси като специфични етнокултури и същевременно като част от българската национална култура; осигуряване на разнообразни форми на интеркултурно образование чрез общото учебно съдържание в свободно избираеми, задължително-избираеми, извънкласни дейности и др.; осигуряване на разнообразни форми на обучение, насочени към съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства.

– Направление 9: Модернизация на материално-техническата база, съобразно изискванията на учебния процес: по отношение на сгради, учебни кабинети, спортни съоръжения и зали.

Примерни индикатори за мониторинг и оценка на резултатите

Политиките за образователна интеграция на малцинствата са от висок публичен интерес и се нуждаят от развитие на надеждни механизми за контрол и търсене на отговорност от онези, които ги планират и изпълняват [4, 5]. Въвеждането на количествено измерими индикатори за постигане на целите в областта на образователната интеграция

на ромите е един от механизмите обществото и общностите да държат отговорни политиците и общностните лидери за резултатите от инвестираните средства и положените усилия.

Предлагат се следните примерни индикатори за мониторинг и оценка на резултатите:

– брой деца и ученици от ромски произход, подлежащи на задължително образование; относителен дял на децата и учениците от ромски произход, които посещават училище в задължителните степени на образование; относителен дял на децата и учениците от ромски произход спрямо общия брой ученици в общината/училището; относителен дял на випускниците от ромски произход, които продължат образованието си в следващи образователни степени;

– съотношение между капацитет и брой на желаещите да се обучават в училище, в т.ч. брой на учениците от ромски произход; средна продължителност на престой на един ученик в училище (в години); средната продължителност на престой на един ученик от ромски произход (в години) в училище; брой/относителен дял деца и ученици от ромски произход, обхванати в целодневни форми на обучение и в полуинтернатни групи;

– среден брой отсъствия на учениците от ромски произход към среден брой отсъствия на всички ученици; брой/относителен дял на застрашените от отпадане ученици от ромски произход; брой/относителен дял на отпадналите от училище ученици от ромски произход между две учебни години; брой/относителен дял на инициативите, насочени към превенция на отпадането от училище; брой/относителен дял на инициативите, насочени към привличане на отпаднали и незаписани в училище; брой/относителен дял на реинтегрираните в образователната система ученици;

– брой ромски ученици, които традиционно се насочват в сегрегирани училища, записани и интегрирани в приемни училища извън ромските квартали; брой/относителен дял на учениците от ромски произход, посещаващи приемни училища, за които е осигурен транспорт; брой/относителен дял адаптирани ромски деца в детските градини и началните училища.

– брой приемни училища; относителен дял на приемните училища от общия брой училища; брой/относителен дял приемни детски градини и училища с подобрена материална база: ремонтирани помещения в приемните детски градини и училища; закупени компютри, проектори, бели дъски, обзавеждане и оборудване; брой/относителен дял функциониращи детски градини и училища, реализирали успешни модели за работа в мултиетническа среда;

– брой/относителен дял на училища с изградени екипи за планиране и управление на приоритетите/

дейностите за образователната интеграция; брой/относителен дял сертифицирани учители, повишили своята квалификация в областта на интеркултурното образование и/или образователната интеграция; брой/относителен дял педагогически специалисти – помощник-възпитатели и помощник-учители, включени в обучителни дейности за работа в мултиетническа среда; брой иновативни учебни програми за квалификация на учители и други педагогически специалисти за работа в мултиетническа среда; дял на средствата от общинския/училищния бюджет за повишаване на квалификацията и уменията на училищни екипи да работи в мултикултурна среда; брой квалификационни курсове в областта на интеркултурното образование; брой подкрепени студенти от ромски произход, обучаващи се във висши училища по педагогически специалности; брой/относителен дял учители, мултиплицирали своя опит от работа в мултиетническа среда; брой/относителен дял на учителите и служителите, получили признание за постижения в областта на образователната интеграция;

– брой/относителен дял на учителите, ангажирани в извънучилищни дейности в областта на образователната интеграция; брой неформални дейности с интеграционен характер в приемни училища извън ромските градски квартали; брой/относителен дял деца, обхванати от извънкласни и извънучилищни дейности, насочени към съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от ромски произход; брой/относителен дял извънкласни и извънучилищни дейности в приемните училища, в които са включени ученици от ромски произход;

– брой/относителен дял закупени дидактически помагала за работа с деца и ученици от ромски произход в приемни детски градини и училища; брой/относителен дял закупени книги, учебно-помощна и художествена литература за библиотеките; брой/относителен дял създадени от учители методически помагала и продукти за интерактивно обучение в мултиетническа среда;

– брой осъществени форми на педагогическо взаимодействие с родители на деца и ученици от ромски произход за позитивна промяна на отношението им към учебната дейност; брой/относителен дял родители, обхванати от дейности, насочени към социализация на децата и учениците от ромски произход чрез образование; брой/относителен дял родители от мнозинството на децата и учениците от приемните детски градини и училища, обхванати в дейности за повишаване на педагогическата им култура и етническата им толерантност (училище за родители, лектории, кръгли маси, родителски активи и настоятелства, дискусии, семинари, обучения и др.).

– брой на успешните партньорски инициативи

в областта на интеркултурното образование; брой/относителен дял реализирани проекти за наблюдение и оценка по гарантиране правото на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от ромски произход; брой/относителен дял проекти, осъществени в партньорство между регионалните инспекторати по образованието, училища, общини, училищни настоятелства, неправителствени организации за успешна социализация на децата и младите хора от ромски произход;

– брой концерти, спектакли, фестивали, конкурси, тематични екскурзии, викторини, вечери, състезания, дебати, изложби, музеи, пленери, етнографски кътове, хепънинги, карнавали, тържества и други, представящи културната специфика и културното многообразие и отразяващи културните постижения на ромската общност и нейния принос към националната и европейската култура; брой национални и международни награди в етнокултурни конкурси на деца и ученици от ромски произход.

Източници за финансиране

Осигуряването на необходимите условия и ресурси за реализиране на приоритетите и целите на програмите следва да се постигане чрез целенасоченост и концентрация на финансирането, мобилизиране и акумулиране на ресурси от: общинския бюджет, фондовете на ЕС; програми на Ромския образователен фонд; програми на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства; Републикански бюджет; други източници.

Заключение

Процесът на интеграция чрез образование дава възможност на децата и учениците от ромски произход да получат необходимата подготовка, гарантираща им пълноценно участие и реализация във всички сфери на живота в условията на пазарна икономика. Осигуряването на качествено и широкодостъпно образование на всички деца в България е национален приоритет, за осъществяването на който е необходимо да бъдат обединени усилията на държавата, общините и всички заинтересовани институции.

Очевидна е необходимостта да бъдат въввлечени реално местните власти и ромите на местно равнище в изпълнението на националната политика за образователно интегриране на ромите. Централната власт следва да разработи механизъм, с който да насърчи общините да се ангажират с последователното и системно изпълнение на ясни, конкретни и ресурсно обезпечени програми за действие. На практика без търсенето на синергия между експертиза и институции, работещи в различни области на включването (междунституционално партньор-

ство), е невъзможно разработването на цялостна политика, която да е в състояние да предложи адекватни решения на комплексните предизвикателства пред образователната интеграция.

Литература

1. Актуализирана стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства 2005–2015, С., 2010.
2. **Великова, М.** Взаимодействието местна власт – ромска общност – политики, предизвикателства, ефективни решения. Обучителни материали по проект: Защита, превенция и популяризиране правата на ромите, Български институт по нестопанско право, С., 2011.
3. **Грекова, М.** Етнически предразсъдъци и дискриминация: от сегрегация към образователна интеграция на деца от ромски произход в България. – В: Иновативна социология, Унив. изд. „Свети Климент Охридски”, С., 2007.
4. Мониторингов доклад за 2010 г. за изпълнение на Националния план за действие по инициативата „Десетилетие на ромското включване 2005–2015“, www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=1532
5. Програма за дейността на центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства за периода 2010–2012 г. С., 2009.
6. Равен достъп на ромите до качествено образование. Институт „Отворено общество”, С., 2008.
7. Рамкова програма за интегриране на ромите в българското общество (2010–2020 г.), <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=60>
8. Резолюция на Европейския парламент от 9 март 2011 г. относно стратегия на ЕС за интеграция на ромите, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011>
9. Ромите в България. Информационен справочник, Институт „Отворено общество”, С., 2008.
10. **Тилкиджиев, Т., В. Миленкова и кол.** Отпадщите роми. Институт „Отворено Общество”, С., 2009.
11. **Томова, Т.** Ромската политика: политика с големи цели, малки резултати и неблагоприятен отзвук. Институт „Отворено общество”, сп. Политики, бр. 8, 2006, http://politiki.bg/?cy=47&lang=1&a0i=222759&a0m=readInternal&a0p_id=104

Адрес за контакти

Доц. д-р Мария Великова
ВСУ “Черноризец Храбър”
Варна 9007, к.к. Чайка
e-mail: mima_ve@abv.bg
тел.: +359 52 359 595